

גבולות היחידה: במדבר כ"א פסוקים י"כ

נושא היחידה: המשך המסע ושירת הבאר

מספר שיעורים: 1

כתבה: נורית שלזינגר

כללי:

בני ישראל ממשיכים במסע לארץ ישראל. עד לסיום פרקנו, נלמד על המסעות האחרונים במדבר ועל המלחמות שבדרך - עד להגעה לערבות מואב. מנקודה זו אין יותר תנועה גיאוגרפית עד הכניסה לארץ ישראל, המתוארת בספר יהושע. בפסוקים שלפנינו מופיעה שירת הבאר, שבה עם ישראל משבח את ה' על המים שנתן להם.

יחידה זו היא אקסטנסיבית, יחידה שבה לא נעמיק בפסוקים. ניתן ללמדה אף בפחות משיעור.

פתיחה:

כל זוג תלמידים (או מספר תלמידים) יקבלו כרטיס שעליו כתוב פסוק, ויהיה עליהם להיזכר מהיכן לקוח פסוק זה. הפסוקים לקוחים משירת הים, משירת דבורה ומשירת חנה (כולן שירות שכבר נלמדו על ידי התלמידים). הפסוקים הם (ניתן לבחור גם פסוקים נוספים/אחרים מאותן שירות):

- אֲשִׁירָה לַה' כִּי גָאֵה גָאֵה סוּס וְרָכְבוֹ רָמָה בָּיָם
- מִי כְמוֹכָה בְּאֵלֶם ה' מִי כְמוֹכָה נִאֲדָר בְּקִדְשׁ
- שָׁמְעוּ מַלְכִים הָאֲזִינוּ רִזְזִים אֲנֹכִי לַה' אֲנֹכִי אֲשִׁירָה אֲזַמֵּר לַה' אֶלְקֵי יִשְׂרָאֵל
- עוֹרֵי עוֹרֵי דְבוֹרָה עוֹרֵי עוֹרֵי דְבָרִי שִׁיר
- עֲלֹץ לִבִּי בַּה' רָמָה קַרְנֵי בַּה' רָחַב פִּי עַל אוֹיְבֵי כִּי שָׁמַחְתִּי בִּישׁוּעָתְךָ
- אֵין קְדוֹשׁ כַּה' כִּי אֵין בְּלִתְּךָ וְאֵין צוּר כְּאַלְקֵינוּ

למורה: אם נראה שהתלמידים יתקשו מדי בזיהוי הפסוקים, ניתן לכתוב להם את המקור (ספר, פרק, פסוק), ובמידת הצורך, הם יעיינו בתנ"ך.

לאחר שכל זוג או קבוצה יקראו את הפסוק בפני הכיתה ויאמרו מהיכן הוא לקוח, נשאל את התלמידים: מה משותף לכל הפסוקים הללו?
- כולם לקוחים משירות ששרו אנשים כדי לשבח את ה' ולהודות לו על ניסים וישועות שעשה איתם. השירה היא ביטוי ספונטני של רגש הודיה לה'. גם בפסוקים שנלמד היום, נראה שירה. נשים לב מי שר ועל מה הוא מודה ומשבח.

עיון בפסוקים:

לאחר המעקף סביב ארץ אדום, בני ישראל ממשיכים להתקדם צפונה ועוברים בדרך מספר תחנות. נקרא את פסוקים י"ג-י"ג:

"וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֵבֶת: וַיִּסְעוּ מֵאֵבֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הַעֲבָרִים בְּמִדְבַּר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרָד: מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֶרְנוֹן אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר הַיַּצְא מִגְּבֹל הָאֱמֹרִי כִּי אֶרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי".

נשאל: אילו עמים מוזכרים בפסוקים אלה? – מואב והאמורי.

יש לדעת, שנאסר עלינו להילחם במואב ולכבוש אותו, כפי שנאסר עלינו להילחם באדום ולכבוש אותו. זאת מכיוון שמואב (ועמון) הם צאצאי לוט, וכך הם קרובי משפחה שלנו (כמו שאדום הם קרובי משפחתנו, בהיותם צאצאי עשיו). לעומת זאת, באמורי מותר לנו להילחם.

בשלב מסוים, לפני הגעת בני ישראל לאזור, סיחון מלך האמורי כבש שטחים נרחבים ממואב. ברגע ששטחים אלה יצאו משליטת מואב ועברו לשליטת האמורי, מותר לבני ישראל לכבוש אותם (בלשון הגמרא בגיטין ל"ח ע"א: "עמון ומואב טוהרו בסיחון"). כיבושי סיחון אלה תוארו ב"ספר מלחמות ה'" (יש הסברים שונים מהו ספר זה, ולא ניכנס אליהם כאן), כפי שמובא בפסוקים הבאים (י"ד-ט"ו), אותם נקרא בלי להסביר את פרטיהם: "עַל כֵּן יִצְאֵר בְּסִפְרֵי מִלְחָמֹת ה' אֶת זֶה וְהָב בְּסוּפָה וְאֶת הַנְּחָלִים אֶרְנוֹן וְאֲשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עַר וְנִשְׁעַן לְגְבוּל מוֹאָב".

למורה: הסבר רקע זה חשוב להמשך הפרק, שבו נראה את בני ישראל נלחמים בסיחון וכובשים אותו.

נמשיך לפסוק ט":

"וּמִשָּׁם בָּאָרְהָ הִיא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר ה' לְמֹשֶׁה אֶסֶף אֶת הָעָם וְאֶתְנַהֵלָהֶם מִיָּם".

על איזה אירוע מדובר? לא נראה שמדובר כאן על אחד האירועים הקודמים הידועים לנו (רפידים, מי מריבה), כי בני ישראל נמצאים כבר הרחק ממקומות אלה. ייתכן שנרמז כאן נס נוסף, שהיה ידוע לכול. בכל אופן, מדובר על באר ניסית - נראה שה' נתן שם מים לעם בלי שביקשו.

הנס עורר את בני ישראל לשיר:

למורה: המפרשים חלוקים בשאלה עד היכן נמשכות מילות השירה: האם השירה ממשיכה עד סוף פסוק כ', או שהשירה היא רק בפסוקים י"ז-י"ח, וההמשך הוא המשך תיאור מסעות ישראל במדבר. במהלך השיעור המובא כאן, נלך לפי ההצעה השנייה (המובאת בפירוש דעת מקרא), וכל מורה יחליט כיצד לנהוג.

"אֲזַי שִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת: עָלֵי בְּאֵר, עָנְנוּ לָהּ בְּאֵר חֲפְרוּהָ שָׁרִים כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמַחֲקָק בְּמִשְׁעָנְתָם".

נשים לב שאת השירה שר "ישראל" – שירה משותפת של כל הציבור. ייתכן שהשירה נאמרה על אותה באר פלאית (אבן עזרא), וייתכן שנאמרה כאן, בסיום ארבעים שנות ההליכה במדבר, כשבח על באר מרים שליוותה אותם כל השנים ושעכשיו נסתלקה (רש"י). ורמב"ן מביא את שתי האפשרויות).

נסביר בקצרה את מילות השירה (ההסבר כאן על דרך הפשט, כפי שמובא בדעת מקרא):

עָלֵי בְּאֵר, עָנְנוּ לָהּ – שירו לבאר! ואמרו לה: עלי ותני מים לישראל.

בְּאֵר חֲפְרוּהָ שָׁרִים כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם – יש כאן תקבולת, שעניינה: השרים/נדיבי העם, שהם משה ואהרן, חפרו אותה/כרו אותה – הבאר ניתנה לישראל על ידם.

בְּמַחֲקָק בְּמִשְׁעָנְתָם – גם זו הקבלה – מחוקק/משענת זה המטה של משה (ואהרון). הם עשו את נס המים בעזרת המטה.

אם כוונת השירה היא לבאר מרים, הרי שניתן להסביר כאן, שלאחר שנסתלקה הבאר עם מותה של מרים, היא חזרה בזכות משה ואהרון (כך מובא בגמרא תענית ט' ע"א).¹

ומן המקום שנקרא באר, המשיכו בני ישראל במסעם:
וּמִמֶּדְבָר, מִתְּנֶה וּמִמִּתְנֶה נַחְלֵי אֵל וּמִנַּחְלֵי אֵל בְּמֹת וּמִבְּמֹת הַנִּיָּא אֲשֶׁר בְּשִׂדָּה מוֹאָב רֹאשׁ הַפְּסָקָה וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיַּשְׁמֹן.

הצעות להמחשה:

ניתן להציע לתלמידים להתאים למילות השירה מנגינה ידועה כלשהי, לעמוד יחד במעגל ולשיר בהתלהבות! כדאי לעודד את התלמידים ללמוד את מילות השירה בעל פה.

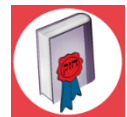
מסרים והפנמה:

- חסד ה' עם בני ישראל נמשך לאורך כל שנות הנדודים במדבר. ה' דאג לבני ישראל למים, ועשה להם ניסים רבים כדי לספק להם מים במדבר.
- מידת הכרת הטוב של בני ישראל – ששרו על הבאר.

סיכום:

בפסוקים שלמדנו, ראינו את התקדמות בני ישראל במסע. עם עמידתם על סף סיום ארבעים שנות המסע, שרים בני ישראל ומהללים על המים שקיבלו בנס. יפה לראות, שכשם שהנדודים התחילו בשירה על שפת מים (שירת הים) - שירת שבח והודיה שפרצה באופן ספונטני - כך מסתיימים ימי הנדודים בשירה על שפת מים (הבאר) - שוב שירת שבח והודיה שפרצה באופן ספונטני. אלא שבראשית הדרך, הובלה השירה על ידי משה ("אז ישיר משה...") ומרים ("ותקח מרים... ותען להם מרים..."), ואילו עכשיו מודים בני ישראל בעצמם על המים שקיבלו בזכות אותם מנהיגים.

¹ למורה: כך כותב הכלי יקר:

אז ישיר ישראל את השירה הזאת. מאחר שלא נאמר אז ישיר משה ובני ישראל, ועוד שלא שרו השירה הזאת בתחילת ארבעים, שמע מינה שבני ישראל אמרו שירה זו על משה, שחזרה הבאר בזכותו אחר שפסקה במיתת מרים. ומטעם זה לא נזכרה מרים בשירה זו, ונזכר משה, שנאמר: "באר חפרוה שרים כרוה נדיבי עם במחקק", ואין מחקק אלא משה, שנאמר (דברים ל"ג, כ"א): "כי שם חלקת מחקק ספון" ובתענית (ט', ע"א) מסיק שחזרה בזכות משה...